

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Andreæ Vallensis Vvlgo Del Vavlx Andanensis, I. V. D. Et
In Alma Academia Lovaniensi SS. Canonum Professoris
Ordinarii, Paratitla Ivris Canonici Sive Decretalivm D.
Gregorii Papæ IX. Svmmaria Ac ...**

Delvaux, André

Coloniæ Agrippinæ, 1686

Tit. 1. De Accusationibus, Inquisitionibus, & Denuntiat.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-62177](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-62177)

Quarto, favorabiliores sunt primæ in capiendis legatis, quam secundæ. Nam legatum sub conditione, *Si non nupserit*, virgini, quæ nondum experta est virum, relicto, etiam si nupserit, ei, non obstante conditione, debetur locus in vidua, *l. Cum tale legatum §. 5. D. de condit. & demonstrat.*

Quinto, mulier, quæ iterum nupserit, nequit ob ingratitude[m] revocare donationes liberis prioris matrimonii factas: Exceptis tribus casibus, enumeratis in Novella 22. *De nuptiis cap. 35.* At vero vidua unius matrimonii potest, *l. His solis 7. Cod. de revoc. donat.*

PARATITLA

S I V E

S V M M A R I A

E T

METHODICA EXPLICATIO

LIBRI QUINTI

DECRETALIVM.

TITULUS I.

De Accusationibus, Inquisitionibus, & Denuntiationibus.

§. I.

De Accusationibus.

1. Accusatio quid sit.
2. Libellus accusatorius qua continere debeat.
3. Hora & dies commissi criminis an necessario exprimendus.
4. Inscriptio seu pœna talionis hodie ab usu recessit.

Ius Pontificium, sive scriptum sive non scriptum, versatur vel circa personas Ecclesiasticas, vel circa res, vel circa judicia, eaque cum civilia, tum criminalia. Cum itaque libro primo actum fue-

rit de iure personarum; secundo de universa iudicii ordinis ratione; tertio & quarto de materia ipsa seu rebus Clericorum & Laicorum, quæ in iudicium Ecclesiasticum civile deducuntur: Sequitur ut hoc quinto libro tractemus de iis rebus, quæ in iudicium Ecclesiasticum criminale veniunt; doceamusque primo, quo pacto actiones seu iudicia criminalia instituantur; tum de delictis ipsis, quæ in foro Ecclesiastico proponuntur; ac demum de pœnis, quibus rei à Iudice Ecclesiastico afficiendi sunt.

Judicia criminalia tribus potissimum modis instituuntur, nempe per Accusationem, Inquisitionem, Denuntiationem; *c. Licet Heli 31. in princ. inf. de Simonia.*

1. Accusatio, secundum Hostiens in *Summa hoc. tit.* est criminis alicujus apud Iudicem competentem, vindictæ publicæ causa, inscriptione interveniente, legitimè facta delatio. Colligitur hæc descriptio ex *l. fin. Cod. de accusation. & communiter receptam esse tradit Jul. Cla-*
rus

rus in *Pract. crim. q. 12. n. 1.* Dixi vindictæ publicæ causa; in exemplum scilicet populi, ut omnes à talibus criminibus abstineant. Accusare verò est deferre reum criminis alicujus peribellum ad Judicem, cum subscriptione deferentis: Et qui defert Accusator dicitur, uti Actor, qui in civilibus causis provocat ad Judicem.

2. Debet autem libellus accusatorius continere in primis nomen Judicis coram quo crimen proponitur, ut sciatur, aui sit competens, ut *Tit. Cod. Vbi de criminibus agi oporteat*: Item nomen accusatoris & accusati, ut constet, quis sit accusator, & quis accusetur, (quantum si nomen accusati ignoretur, possit describi ex habitu, officio, vel aliis circumstantiis:) speciem in super criminis: Locum & tempus commissi criminis (aliàs accusatio redderetur incerta, & ipso jure nulla, etiam parte non opponente, Jul. Clarus: *d. q. 12. n. 9.* eripereturque reo facultas se defendendi:) Item personas, in quas vel cum quibus illud perpetratum dicitur: Insuperque subscriptionem accusatoris in crimen, siue ad pœnam talionis, non tantum in publicis delictis, verum etiam in criminaliter intentatis, *l. fin. D. de privar. delictis. l. fin. D. de furtis.* Quod constitutum est ut homines deterreantur à calumniis. *l. penultim. Et ibi Gloss. Et Salicet Cod. de accusation.* & ne innocentia alicujus temerè periclitetur & vim patiatur. Formam accusationis vide in *l. Libellorum D. de accusat. Et can. fin. § libellorum, l. 1. quasi. 8.* & quæ late deducuntur à Greg. Tholos. *l. 5. Partit. luriæ Can. tit. 9. c. 4.*

3. Cæterum non tenetur accusator invitus horam & diem designare, nisi id reus perat, ut scilicet negativam, loco & tempore coarctatam, puta, se eo die fuisse in aliquo loco, remoto à loco delicti, probare possit, *l. Optimam Cod. de contrahenda stipulat.* aut nisi crimen tali die commissum sit micrius puniendum, Jul. Clarus *d. loco vers. Dixi etiam.* Et si diem expresserit, qui mensẽ designet, aliã mensis designatione opus non erit, *W. c. l. enb. D. ad h. t. n. 11.* alias enim nimis coarctaretur potestas accusandi & probandi, quando quidem quis diei vel septimanæ facile oblivisci possit, cum non ita cadat sub sensum, ut locus.

Inscriptio verò, ac pœna talionis hodie passim à foro recessit, valetque ejusmodi consue-

tudo, Felin, in *c. Super his rite.* Notab hoc tit. Gothof. *ad d. l. fin. Cod. de accusat.* Et sanè ob antiquum rigorem multi deterrebantur ab accusando, multaque crimina propterea manebant impunita. Quamquam etiam hodie, si quis alicquem de crimine aliquo differat, & partem formatam, ut vocant, se adversus eum constituat, soleat carceri committi, donec satisfecerit idonee, de accusatione prosequenda, & injuria relaxanda, si crimen intentatum minus probet, *lib. 2. Cod. de exhibenda reis.* Quia tamen hæc pro diversitate locorum diversimodè exercentur & observantur, satis fuerit sequi stylum & consuetudinem cujusque loci.

Sed & in tabulis Legum Brabantiæ, vulgo *den Lanchartre* anni 1312, legimus Joannem Ducem pœnam talionis discretè innovasse, decrevisseque eo loco habendum esse eum, qui alium in jure convenisset, & querelas non probasset, quo alius fuisset habendus probato crimine.

Denique si accusatio non fuerit legitime concepta, nomen rei aboletur, & ex integro reperendi reum sit potestas, *d. l. Libellorum §. 1.*

§. II.

Quinam acculare possint,

1. *Prohibeatur, quorum nihil interest.*
2. *Qui semel destiterint ab accusando.*
3. *Læcus volens accusare Clericum.*
4. *Inimicus accusati aut inimico ejus cobabitans.*
5. *Mulier, pupillus miles, infamis, &c.*
6. *Aliàs accusator avertendus est, etiam Monachus adversus Prælatum.*
7. *Nemo per Procuratorem accusare aut defendere se potest.*
8. *Nemo invitus accusare cogitur, Et quatenus desistere liceat.*
9. *Quibus hodie munus accusandi deferatur.*

Acculare possunt omnes, qui non prohibentur, *l. Qui accusare §. D. de accusation.* Prohibetur autem quis accusare aliquem ob varias causas: Vel quia ejus, qui vult accusare, nihil interest *c. Illa 3. h. t. exceptis publicis iudiciis: l. 1. vel quia eundem ejusdem criminis se-*

mel accusaverit; nam qui semel ab accusando desistit, amplius non auditur, *l. Accusationi 6. Cod. De huius accus non pes. imd* perpetuum illi silentium imponitur, licet ante inscriptionem desisterit, *c. Licet 14. h. t.* Similiter qui semel à crimine absolutus est per sententiam definitivam, iterum accusari nec ab eodem nec ab alio potest, *c. De his 6. & ibi DD. h. tit.* Ut neque semel condemnatus ac punitus, Maranta 6. p. *Spec. nuri num 49.* nam de ejusdem hominis admillo sepius quæri non debet, *l. Licet 6. in fine D. Nauta capones &c. nisi fortè ex collusione primi accusatoris secundus doceat perperam absolutum fuisse, c. 1. inf. De collus detegenda l. 3. §. nam si De pravariationib. Maranta d. loco n. 50 Abbas in d. c. De his h. t.* Præsumitur autem collusio, si accusator conversatur cum accusato: si post litem contestatam nec accusatus compareat ad terminum statutum per Judicem Maranta d. loco n. 51.

Dixi, per sententiam definitivam: quia absolutus ab observatione iudicii dumtaxat, licet non possit amplius accusari ab eodem, secundum Canones (per primam enim accusationem factus fuit inimicus, ac proinde repellendus eo Jure, *c. Repellantur 7. c. Cum P. 10. §. Cum oporteat 19. hoc tit.*) potest tamen ab alio tertio: & quidem de Jure Civili indistinctè tam à primo, quam ab alio, cum secundum Jus Civile inimici ab accusatione non repellantur. Possent tamen absolutus rursus accusari à tertio, prosequente suam vel suorum injuriam, dummodò ignoret accusationem fuisse ab alio institutam; secus si sciverit: nam & tertio obstat exceptio rei judicata, Maranta d. loco n. 54. ubi alia vide eodem spectantia

3. Tertio, repellitur laicus, volens accusare Clericum: nam cum Clericis, laicos oppidò infestos tradiderit antiquitas, *c. Clericis in princ. De immunit. Eccles. in 6.* quod & experientia docet, præsertim, hoc infelici sæculo; Regulariter non admittuntur laici adversus Clericos in criminalibus, *d. c. Cum P. hoc tit. can. 2. §. 3. can. Sicut 6. 11. q. 7.* prout nec Clerici adversus laicos; *d. can. Sicut.* nisi fortè laici suam vel suorum injuriam prosequantur, *c. De ca. 14. sup. De testib. can. Omnibus 19. q. 6.* aut nisi agatur de occultis quibusdam crimi-

nibus, in quibus propter enormitatem Ecclesia laicos adversus Clericos admittit, ut sunt Simonia, Hæresis, crimen læsæ majestatis, *c. Tanta, c. Licet Heli 31. inf. De Simonia.* Eodem Jure Canonico non admittuntur adversus Clericos viles adjectæque personæ non probatæ vitæ *can. Quarendum 11. q. 7.* modò reus earum consuetudine antea usus non fuerit, *c. Nulli 5. h. t.*

4. Quarto repellitur accusator, quia inimicus est accusati, aut inimico ejus cohabitator, *d. c. Repellantur 7. d. c. Cum P. 9. §. c. Meminimus 13. hoc tit.* & hoc de Jure Canonico, ut dixi, quia præsumitur ejusmodi accusatio proficisci ex odio. Unde nec criminofus accusator adversus alium criminofum admittitur, *can. Omnes, can. Qui crimos vi. q. 1. d. can. Quarendum 11. q. 7. can. Qui sine, can. Postulatus 111. q. 7.*

5. Denique prohibentur acculate, alii propter sexum vel ætatem, ut mulier & pupillus; alii propter Sacramentum, ut milites; alii propter majestatem & potestatem; & alii propter delictum proprium, ut infames; & alii propter turpem quæstum, ut qui duo judicia adversus duos reos subscripta habent, nummosve ad accusandum vel non accusandum acceperint; alii propter conditionem suam, ut filii adversus parentes, liberti & alumni adversus patronos, alii propter suspicionem calumniæ vel ob alias similes causas, de quibus in *can. prohibentur 11. q. 7. §. in d. l. Qui accusa. re 8. §. segg. D. h. t. & Jul. Clarus in Præf. Crimin. q. 14.* quarum si aliqua accusatori objiciatur, statim est ab accusatione repellendus, etiam non audito reo de crimine Et hoc est, quod Pont. ait, si legitimus non fuerit accusator, non fatigandū esse reum sive accusatum, *c. 1. h. t.* Porro plerosque, qui acculate prohibentur. Glossa ad *d. c. 1.* complectitur his verbis:

*Fœmina pupillus, dolatus, crimine, tantus,
Suspectus quæstus, corruptus, forsilogus que,
Infamis, servus, pauper, cum milite Princeps,
Libertus, socius socium, nec non inimicus
Clericus Ecclesiam nullus de ferre Valabit.*

Hi tamen omnes ab accusatione, non excluduntur, si suam vel suorum injuriam exquantur mortemve defendant, *l. Hi tamen 11. D. h. t. §. 12. Cod. eod. Exceptis libertis, libertis, & alum.*

kkk

& alumnis, quibus ne istis quidem casibus parentem patronumve accusare permittitur, nisi civiliter agatur, d. l. *Hi tamen* §. 1. l. *Iniquum* 17. Cod. De *his qui accus. non pos.* Aliàs si qui alios accusare velint, eos immunes esse oportet à crimine, *can. Qui sine peccato, can. Postulatus* 117. q. 7. Hodie etiam paupertas non repellit ab accusatione pauperem, honestæ fidei & vitæ, Clarus d. q. 14. n. 19.

6. Quòd si accusatori nulla justa objici causa possit, ob quam ab accusatione removeri debeat, omnino audiendus est; quisquis ille sit: aded ut etiam Monachus, quamvis obedientiam voverit Prælati suo, nisi alia rationabilis causa impediatur, accusare valeat. Imò debent eisdem ex bonis Monasterii suppeditari sumptus necessarii ad prosequendam accusationem, *c. Ulla*, 3. c. *Ex parte tua* h. t. Quin etiam, ut sit expeditior reformatio Monasterii, si quam sententiam excommunicationis, suspensionis, aut interdicti Abbas, pendente accusatione, protulerit, aut per alios ferri curaverit, ea ipso cure relaxatur, sicut & iuramentum de incenda veritate, *c. Olim* 26 h. t. Alios tamen Monachus accusare non potest, d. c. *Ex parte tua*, nisi inter sit Monasterii, & delicta Abbatis, *can. Monachi* 35. xv. q. 1. quia censetur mundo mortuus, *can. Placuit ibid.*

7. Quemadmodum autem ad crimen iudicii publici accusationemque criminalem prosequendam non admittitur procurator, ita neque ad defendendum, l. *penult.* D. De *publ. iudicis*, c. *Veniens* 15. h. t. Licet reus absens possit per procuratorem allegare causas absentia, aliasque exceptiones, quæ ipsum crimen propositum non attingant, d. c. *Veniens* & c. *cum dilecti* 18 h. t. secus si agatur de crimine non criminaliter, v. g. per modum exceptionis, c. *Super his* 16. h. t. vel de crimine privato, v. g. injuriarum, *can. Absens* §. nisi III. q. 9. l. *fin.* Cod. De *injuria*; vel de aliis levibus criminibus, l. *Levia* 6. D. *hoc tit.*

8. Nemo etiam invitus accusare cogitur, *can. Si quem poenituerit, can. Si quis iratus* II. q. 7. Tit. Cod. *Ut nemo invitus agere vel accus. cog.* Potestque quilibet ante libelli oblationem & inscriptionem ab accusatione incepta desistere, sed desistenti imponitur silentium perpetuum, ne deinceps eundem de eodem crimine accuset vel infamet, c. *Licet* 14. h. tit. At verò post

inscriptionem cogitur accusationem prosequi, nec impunè citra abolitionem desistat, l. *Quasitum* 5. D. *Ad S. C. Turpill.* Publicè enim interest, accusationem non intermitteri, si vera sit, ut delictum puniatur, si vera falsa, ne calumniator impunè evadat, & licentiùs in innocentiam cujusque grassetur. Verius etiam est fratres se invicem accusare non posse, l. *Si magnam* Cod. De *his qui accus. non possunt*; nisi in levioribus criminibus, l. *Si sororem* 18. Cod. *ead.* aut nisi alter alterius vitæ insidiarius fuerit, Glor. & Salicet ad d. l. *Simagnum*: nam & idem in matre adversus filium sibi insidiantem admittum est, l. *Propter* 4. Cod. d. *rit.* ut neque filius prohibetur de facto matris queri, l. *Hi tamen* 11. §. 1. D. De *accusat.*

9. Cæterum observandum est, hodie munus accusandi apud sæcularem Judicem deserti procuratoribus fisci; apud Judicem verò Ecclesiasticum aliquibus electis & probæ fidei clericis, qui Promotores aut Procuratores fiscales, vel Syndici, interdum etiam Nuntii dicuntur, quos huic muneris præficiendos tradit Bero, Diaz in *Praxi crimin.* *Can. e. 4.* & in quibusdam diocesis per Belgium ita servari refert oculus testis Zyp. olimque consuetum fuisse, lib. 5. De *jure Pont. novo* h. t. n. 8. Et tales non debent se inscribere, quandoquidem necessitas officii eos liberet à suspitione calumniæ, nisi hæc manifestè appareat, l. *Post legatum* 5. §. *Advocatum* D. De *his quibus ut. indignis* &c. Solent tamen plerumque alii privati, quorum aliunde interest delicta puniri, se his adungere, eisque denuntiare crimina ac suggerere probationes, ad suam suorumque injuriam prosequendam; unde & evitant delatoris prohibiti notam, l. *De ferro* 18. §. *Sed communem*, & l. *Delator* 44. D. De *jure fisci* cum nemini in causis propriis accusandi licentia sit deneganda, *can. Omnib.* IV. q. 6.

§. III.

Quinam accusari non possint.

1. Non mortui, non Legati, Præsides, Magistratus, &c.
2. 3. Non absoluti per sententiam neque absentes.
4. Non infantes & furiosi.
5. De servis rurs.

1. Sicut non omnes accusare possunt, ita nec omnes accusari. Non in primis mortui, l. *Ex judi.*

judiciorum 20. hoc tit. l. fin. D. Ad Leg. lul. Majest. Non Legati Imperatoris aut Provincialis, non Magistratus populi Rom. & qui Reipubl. causa abiunt, l. Hos accusare 12. D. eod. Idemque dicendum de aliis, qui in honore ministeriove publico sunt: qui quidem recte postulantur rei, sed eorum differtur accusatio, & cautione iudicio sistendi causa promittitur in finem honoris, l. Si adulterium 38. in fin. D. ad leg. lul. de adult.

2. Tertio, semel absoluti per sententiam iterum accusari non possunt, de quo jam ante dictum.

3. Quarto, non etiam absentes, multoque minus damnati, l. Absentem 6. Cod. hoc t. l. Absentem 5. D. de penis: sed tantum annotatio fit bonorum, & post annum publicatio, d. l. Absentem l. 1. & 2. Cod. de requir. reis; quamvis procuratorem habeant, l. penult. §. 1. D. de publ. iudicis, c. Veniens 15. hoc t. c. Tua §. sup. de procurat. can. Absens vero 11. q. 9. quia Judex ex rei presentia, vultu aspectu, qualitate personæ, constantia, trepidatione, ex oculorum sermonisque indicis in criminis cognitionem deducitur, ut Canis ait lib. 4. Tit. 10 §. Qui vero accusari, arg. lib. 2. §. 3. D. de restit. l. De more 10. §. tormenta D. de questionib. Idque verum est, si crimen tale sit, ex quo pœna corporalis, vel in metallum, aut similis infligenda venit, d. l. Absente D. de penis & d. c. Peniens, ubi pœna similis est capitali. Excepto tamē erimine læsæ Majestatis, ut in Extravag. Henr. XII. Quomodo in læsa Majestatis &c. Cæteroque si pecuniariam pœnam, aut quæ æstimationem contingit, crimen mereatur, poterit ea in absentem, si tæpius admonitus per contumaciam abstr. statui, & usque ad relegationem procedi, d. l. Absentem D. de penis. Planè hodie in Gallia & alibi, & in foris Ecclesiasticis bonorum annotationi locum non esse, posseque absentes contumaces damnari, etiam ad mortem, eorumque bona addici fisco, notat Gothof. ad d. l. Absentem Cod. hoc tit. post Julium Clar. qu. 44. n. 3. & 4.

4. Quinto, non intantes & furiosi, l. infans 12. D. Ad Leg. Corn. De scar. l. Divus 14. D. de officio Praef. Minores verò xxv, annis tunc recte accusantur, si puberes aut pubertati proximi deliquerint, quippe capaces jam doli, lib. Pupilum III. D. De R. I. quanquam interdum misericordia ætatis movere possit Judicem ad mitigandam pœnam, l. Auxilium 37. D. de minorib.

5. Omnibus verò legibus servi fiunt & postulantur rei; exceptâ pœnâ pecuniaria vel capitis, id est amissionis Civitatis, quæ servo non competit, d. l. Hos accusare 12 §. omnibus 4. D. h. t. Ex civilibus causis eorum domini noxaliter conveniuntur, l. penult. & ult. Cod. de noxalibus actionibus. Ita hæc tradit Canis. d. loco §. Omnibus autem.

§. IV.

De Inquisitione.

1. Inquisitio quid sit.
2. Hanc instituet Iudex publicâ fama instigante.
3. Ea que procedere debet inquisitionem.
4. De eadem constare debet ex actis & informatione.
5. Nec sufficit, si duo pluresve jurati adfirmant, quem commississe crimen.
6. Inquisitio vel generaliter fit: vel specialiter.
7. Generalis inquisitio permessa est Judici de quolibet delicto.
8. In speciali inquisitione qua edenda, & quo modo procedendum.
9. Interest an per inquisitionem probatum sit crimen, an per accusationem.
10. Ad inquisitionem necessaria est citatio offensus & consanguineorum.
11. Denique à Judice competente fieri debet.

1. Inquisitio est alicujus criminis manifesti per Judicem competentem canonicè facta investigatio. Idque ita à Jure receptum est, ne deficiente accusatore delicta manerent impunita cum gravissimo Reipublicæ detrimento, nempe ut Præsidii, Officiali alicujus provincie aut civitatis seu Judici ex officio suo liceat nocentes, veluti fures, latrones, sacrilegos, homicidas, & alios, conquirere, & prout quisque deliquerit, in eum animadvertere, sicque provinciam aut civitatem, cui præest, malis hominibus purgare, l. Congruis 13. D. de officio Praef. Novell. 128. De collatoribus §. jubemus.

2. Quam tamen inquisitionem Judex non aliter instituet, quam si famâ publica & rumore vulgi non temerario ad hoc permotus fuerit, c. Cum oporteat 10. c. Inquisitionis 21 §. Tertia dubitationis, c. Qualiter 24. h. t. ne temere in aliquem & cum periculo alienæ existimationis grassetur,

tur, arg. l. Prator 7. in princ. D. de iniuriis. Deq; occisus criminibus prohibita est inquisitio, dicitur caput. Cum oporteat: & propterea in primis constate oportet de delicto commisso, saltem in genere, verb. grat. quod reperitur, homo occisus, furtum factum, vel rapina, vel aliud simile, nesciaturque à quo: & de isto Judex ante omnia se informare debet, & curare describi in actis qualitatem delicti, Maranta 6. p. princ. n. 17. & 18.

3. Secundò, contra infamatum de crimine a clamorosa insinuatione præcesserit, ut loquitur Pont. in d. c. Inquisitionis §. tertio, & d. e. Qualiter & quando in fine hoc tit. quia hæc est loco denuntiatoris vel accusatoris, d. e. Qualiter circa princ. plenè Felin. in c. Licet 14. hoer. 4. Et de tali fama, proveniente non à malevolis & maledicis, sed à viris providis & honestis, constare etiam debet exactis & ex ipsa informatione, alias inquisitio impugnari possit, d. e. Qualiter. Ideoque licet Judicis ab aliquibus clam portigatur libellus infamationis, quo quis gravis alicujus criminis accusetur, non tamen ad inquisitionem procedi debet, nisi de eo quoque fama accusari sit læsa, ne inde nascantur injuriæ, unde jura nasci debent, judicis que vilescat auctoritas, d. e. Inquisitionis, & d. e. Qualiter.

5. Quod adeo verum est, ut non sufficiat quoque ad inquisitionem specialem instituendam, quod duo pluresve etiam jurato affirmant aliquem crimen aliquod, se videntibus, commisisse, de quo non labore infamia aliqua seu clamorosa non præcesserit insinuatione, d. e. Inquisitionis §. tertio. quia alias adhuc occultares est, minimeque per publicam inquisitionem prodenda, sed requiritur, ut rumor de eo sit sparsus per majorem partem vicinæ, collegii, vel universitatis, in qua moratur.

Hinc etiam reus reus est adversus inquirentem excipit de fama delicti publica, quo de ea non sit respectus, Gloss. ad c. 1. V. fuerunt hoc tit. in 6. vel quod non nisi à malevolis & inimicis promanarit. Alloquitur omnia hac exceptione, sustinebitur adversus reum inquisitio, quasi huic exceptioni tacite reuocantem, c. 1. & 2. eod. in 6. Imò nec subditi tenentur patefacere auctorem, etiam sub juramento rogati, si is nulla labore infamia, nihilque mali in posterum timeatur, Less. 2. De Inst. c. 3. Dubit. 6. ubi latius vide.

Excipitur tamen à supradictis crimen patrefactum ex generali inquisitione, item commissum vel confessum in judicio: quodque suspicionem communi laborat, vel est contra bonum publicum, aut infectivum. Zyp. h. t. n. 4. Excipiuntur item crimina, læsæ majestatis divinæ atque humanæ, falsæ monete, latrocinii, in quibus etiam ex sola confessione socii in socium inquitur, l. Quisquis §. 9. Cod. Ad l. Jul. majest. l. 1. Cod. de falsa moneta, l. Divus 6. D. de castis reorum, l. 9. Cod. de feris. Idque obtinet, dum inquisitio contra certam personam, puta Martium, Titium, vel alium instituitur. Can. d. loco §. qua certè obtinent.

6. Fit verò inquisitio generaliter, quando de delicto quidem constat, non tamen de delinquente. Et hæc potest fieri absque fama præcedente, Abbas in c. Perniciosa sup. De officio lud. Ordinaris Specialiter autem fit, quando de utroque constat, vel ex fama publica, a personis idoneis & fide dignis cum circumstantiis ad Judicem delata, d. e. Inquisitionis §. Tertio vers. ad hoc, & d. e. Quando 4. vers. Ad corrigendos: vel ex denuntiatione, facta à parte offensa vel ab extraneo, sive ex necessitate officii, sive motu proprio. Nam alias inquisitio specialis regulariter prohibita est, tanquam regulis Juris contraria, cum nemo sine accusatore damnandus sit, l. Rescripto 6. §. si quis D. de muner. & honorib. Glossa & DD. in l. Ex lege §. si publico D. de adulteris. Unde & Christus loau. 8. dixit Mulier, ubi sunt, qui te accusant, nemo te condemnavit? & respondente muliere, Nemo Domine, respondit, Nec ego te condemno, deficiente scilicet accusatore. Et cum sciret suam furem esse, tamen quia non erat accusator, ideo non fuit ejectus, can. Nihil contra 2. q. 1.

Si tamen inquisitio fiat, non ad effectum puniendi, sed corrigendi & pro salute animæ, ut dum Episcopus visitat Ecclesiam, dum se informat de vita & moribus, eligendi, conferendi, promovendi ad Ordines, tunc quia ex officio inquitur, fama aliqua præcedat necesse non est. Abbas in d. c. Perniciosa sup. de officio Ordinaris late Maranta 6. p. n. 32. Sicut & quando Judex inquitur de mandato Principis, assertivè dicentis in sua commissione, constare sibi de crimine, seu quòd fama devenit ad aures suas. Alias si commissio facta sit simpliciter, tacitam habere conditionem, modo scilicet

et præcedat fama, Maranta *d. loco n. 25.*

7. Generalis inquisitio est præparatio ad specialem: nec prohibetur Judex generaliter inquirere de quolibet delicto, ut ad specialem inquisitionem deveniat, l. 1. §. qui questionem D. de questionibus junctis, l. Congruit D. de officio Praef. Innoc. ad e. Bona 23. nu. 5. sup. de elect. & ubi generalis præcessit, deveniri potest ad specialem, sine alia probatione famæ, nempe quando per generalem reperit Judex sufficientia & urgentia indicia, Maranta *d. 6 p. n. 30. Et duobus seqq.*

8. In inquisitione verò speciali de jure Canonico debent ei, contra quem instituitur, edi capitula, de quibus fuerit inquirendum, cap. 1. eod. m. 6. & quidem specialia, quæ scilicet continent omnes & singulas circumstantias delicti, commissi tali loco, anno, mense, cum tali persona adversus talem, & sic de aliis, secundum formam l. Libellorum 3. D. de accusat. ut reus facultatem habeat defendendi se, c. Qualiter 24. nos. Debet igitur hoc tit. Maranta *d. loco num. 35. Et 37.* Aliud dicendum, si inquisitio fiat de crimine læsæ majestatis, sive divinæ, ut de hæresi ac blasphemia, sive humanæ, in quibus summariè & de plano proceditur, Maranta *d. loco n. 36.* Imò non solum dicta, sed etiam nominata testium sunt publicanda, nec non exceptiones & replicationes legitimæ admittendæ, d. §. Debet igitur, ubi vide, qualiter Prælati procedere debeat in inquisitione faciendâ contra subditos: item quo pacto institui ea debeat contra ipsos Prælatos, si delinquant. Requiritur enim talis diffamatio in Prælato, qui diutius sine scandalo dissimulari non possit, vel sine periculo tolerari. De juramento verò, quod inquisitores exigunt ab inquisitis, vide in d. §. Qualiter 27. hoc r.

Cæterum refert Zyp hoc tit. n. 4. in concordatis Brabantia, §. De crimine concubinitus Et §. de crimine adulteris, discretè cautum esse, ne cognoscatur Ecclesiasticus nisi de notorio concubinato & adulterio, & ut testes Synodales non denuntient, nisi adulteros notorios: ne scilicet Promotores spe lucri statim ad accusandum prosiliant, ubi vel rumusculum aliquem inaudierint. Et num. 2. tradit art. 54. L. n. introit. Brab. ordinatum fuisse, ne Officiarii quemquam boni nominis & famæ apprehendant, nisi prius plenam habuerint informatio-

nem suspicionum, commissorum criminum, ob quæ apprehendere velint: & ut neque è domo abducere, neque inquisitionem in domo instituere valeant aliter, quam de jure & antiquo locorum usu liceat, salvo jure ampliori civitatum Antwerp. Lovan. & Silvæduc. addit. 2. art. 10. d. c. introitus.

9. Multum autem refert, an delictum aliquod probatum fuerit per inquisitionem, an verò per accusationem: quia per accusationem prodito & probato crimine, tenetur Judex pœnam à lege statutam infligere: eo vero patefacto per inquisitionem, licet certam pœnam crimini lex præscripserit, tamen Judex eam moderari pro suo arbitratu poterit, secundum personæ meritum, & delicti qualitatem, d. c. Inquisitionis 21. in princ. nisi crimen sit ejusmodi, quod executionem impediatur Ordinis, aut delinquentem beneficio indignum reddat, vel uti si quis per inquisitionem probatus fuerit simoniacus: nam istis duobus casibus nullum Judicis est arbitrium; sed priori sit depositio perinde atque in accusatione, & in secundo sit privatio: nec potest Judex has pœnas moderari, d. c. Inquisitionis.

10. Insuper requiritur ad inquisitionem citatio offensis & consanguineorum proximorum; quibus à jure permittitur prosequi suam suorumve injuriam, ut declarent, an accusationem instituere velint. Nam comparente accusatore de jure civili cessat inquisitio, tamquam remedium extraordinarium, l. In provinciali 3. D. de novi operis nuntiat. ita ut coram alio quoque Judice institui possit accusatio, impediaturque inquisitionem coram alio coeptam. Exceptis casibus, quibus inquisitio permittitur de jure, ut in crimine læsæ Majestatis, & aliis, traditis per Gloss. in l. Ex lege §. si publico D. de adulter. vel statuto, quia cum tunc sit remedium perinde ordinarium atque accusatio, non tollitur per supervenientem accusationem: atque jure Canonico inquisitio remedium est ordinarium. Excipitur & is casus, quo inquisitus data opera affectaret & procuraret accusationem coram alio Judice, ad impediendam executionem, aut offensus à Judice rogatus ante coeptam inquisitionem, an velit accusare, responderit nolle. Videatur de his & similibus aliis Maranta *d. p. 6. à num. 38 usque ad num. 49.*

11. Deniq; fieri inquisitio debet, à Judice competente

petente, aliàs non valet; & in casibus à Jure permissis, prout de Jure Canonico contra usurarium permittitur in *c. Cum in alicubi* 15. *inf. de usuria*, Maranta *d. loco n.* 106.

§. V.

De Denuntiatione.

1 2 3. Denuntiatio alia Civilis, alia Evangelica, alia Canonica.

4. Denuntiatio Canonica ab accusatione in quibus differat.

5. Ea duplex est generalis & specialis.

1. Denuntiatio est triplex, Civilis seu Judicialis, Evangelica & Canonica. Civilis, quæ à Jure Civili introducta est; veluti quæ fit per ministros publicos (quos & stationarios ab officio vocant) ad hoc constitutos, ut delicta admittent denuntient Magistratibus, eorumque auctores prodant, quatenus in eos fiat inquisitio, *l. Ea quidem 7. juncta l. seq. & l. Singul. 14. Cod. de accusat. l. Divus 6. D. de custod. & exhib. reorum*: ad publicam scilicet vindictam; ideoque dicitur publica, ut distinguatur à privata, quæ fit ad privatum interesse & commodum: ut si filius vel servus opprimatur indebitè à patre vel domino, aut quilibet alius à potentiore, præsertim miserabilis persona, possunt tales hoc denuntiare in judicio, ut per Judicem releventur, Maranta *s. p. Tit. De denuntiatione*, quem vide, ut & Abbatem in *c. Novis. 13. col. 17. sup. de judiciis* Quod si minister publicus perperam aliquem derulerit, non tamen punietur propterea, nisi per injuriam detulisse deprehendatur, quia officii necessitas eum excusat à calumnia. Videatur Prosper Farinacius in *Criminal qu. 16. num. 15. cura seq.* Ad hanc autem denuntiationem non admittitur privatus, cum possit, si velit, accusationem instituere, *l. fin Cod. d. Tit. can. Quisquis 11. qu. 8.*

2. Denuntiatio Evangelica est, quæ ex lege Evangelica est introducta, *Matth. 18. & Luca 17.* In ea hic ordo servatur, ut delinquens primum corripitur privatum deinde, si correptioni non paruerit, iterum moneatur, adhibito uno vel duobus testibus, & dum demum, si contumax persistit, denuntietur Ecclesiæ, *c. Novis. 13. sup. de judiciis. c. Licet Helix. inf. de Simonia, can. Si peccaverit 11. qu. 1.* atque ita eam sem-

per præcedere debet bina monitio, etsiam in notoriiis, nec procederet alias, Maranta *d. loco n. 5.* quem plenius vide, & Weymf. in *Analysi ad Qualiter 24. h. 2.*

3. Denuntiatio Canonica, de qua hic agimus, est alicujus criminis apud Judicem abique inscriptione legitime facta delatio, potissimum ad emendationem rei. Colligitur *ex c. 2. 3. & alia hoc tit.* Ab ea, sicut & ab accusatione, repelluntur infames, inimici excommunicati, *c. Cum oporteat 19. & seq. hoc tit.* Et quemadmodum Monachus Abbatum suum delinquentem accusare, ita & denunciare potest, sumptibus ipsius Monasterii: siquidem prodita est hæc denuntiatio contra Ecclesiarum & Monasteriorum Prælatos, ut eorum excessus à subditis, Clericis vel Monachis, si monitionibus acquieverint, deferantur ad Superiorem suum, *d. c. 2. 3. & c. Cum dilectus 20. hoc tit. c. 3. inf. de calumniatoribus*, quia illorum interest bonum habere Prælatum, *argum. canon. Anaxiter VIII. quæst. 1.*

4. Convenit hæc denuntiatio cum accusatione, quod utraque fiat eodem iudice. Differt verò ab eadem; primò in modo instituendi: nam ad accusationem necessaria est inscriptio, non ad denuntiationem nec denuntians facit se partem, sicut accusator. Secundò sine, quia accusatio fit principaliter ad pœnam & vindictam publicam, ut scilicet delictum puniatur; denuntiatio verò fit ad emendationem & correctionem vitæ, atque ob eam causam non est opus inscriptione, sed amica & charitativa præmonitione: qua non obstante si in eodem perseveret crimine, tunc demum nuntiari & detri Judici Ecclesiastico debet: aliàs à denuntiatione repellitur is, qui non præmonuit, *d. c. 2. hoc tit.* Et in hoc rursus distinguitur ab accusatione, quam fama publica præcedere debet; nec sufficit infamia ad condemnandum, nisi probeatur, *c. Inquisitione 27. §. fin. & c. Accedens 23. h. 1.* Quamquam hæc inducat infamato necessitatem purgationis, in qua si deficiat, puniatur, ut convictus, *soto Tit. de purgat. Canonica.*

3. Denuntiationem Canonica dividit Maranta in Specialem & Generalem: ut specialis sit, quæ per eum fit, cuius interest habere bonum Prælatum, vel administratorem, vel subditum, ut scilicet primò monitus bis, si sit incor-

corrigibilis, removeatur ab officio & beneficio, *c. Custos Ecclesie sup. De officio Custodis, c. Licet He- li inf. De Simonia*. Ut verò generalis sit, quando agitur de matrimonio dissolvendo, & de ejus impedimentis: permittitur enim est cuilibet im- pedimentum Canonicum, si quod subsit inter contrahentes, veluti conlanguinitatis, vel simi- le, denuntiare Judici Ecclesiastico, *c. Tu nos 7. junctis Glof. ibid. sup. De cognat. spirituali, can. 1. xxxv q. 6*. Et de hac loquitur textus in *c. Ad dissolvendum 13 sup. De desponsat. impub. c. Cum inhibitis 3. sup. De claudis. desponsat.*

§. VI.

De aliis modis procedendi in criminali- bus.

1. *Modus procedendi in criminalibus per excep- tionem.*
2. *Item sine ordine vel per notorium.*
3. *Notorium crimen quod d'catur.*
4. *Modus procedendi per implorationem officii judicis.*
5. *Nemo absens condemnandus.*
- 6, 7, 8, 9. *Ordo procedendi in criminali judicio.*
10. *De executione sententia in criminalibus.*

Modis instituendi judicii criminalis addunt & istos, per exceptionem, sine ordine sive per notorium, per implorationem officii Judi- cis.

1. Per exceptionem obicitur crimen, vel nudè ad defensionem, accusatoribus vel testi- bus, ut ab accusatione vel ferendo testimonio repellantur, *c. 1. sup. De exceptionib.* Unde neces- saria hic inscriptio non est, nec puritur exci- piens, si crimen objectum non probaverit, quia cum ad sui defensionem dumtaxat illud ob- jiciat, nemini facit injuriam, *l. Injuriarum §. 1. D. De injuriis*: nisi fortè crimen principali causis coherereat, ut in *c. Super his 16. hoc tit.* Vel per exceptionem opponitur crimen, ut quis ab officio vel beneficio, quod affectat, repella- tur: & hoc quoque casu non est necessaria in- scriptio.

2. Sine ordine vel per notorium proceditur, quando crimen est notorium & evidens: nam tunc nec testis nec accusator est necessarius, nullaque alia probatione neque ullo opus est judicatio ordine, quia, ut Pont. ait, evidenti

patrati sceleris non indiget clamore accusatoris, *c. 4. b. 1.*

3. Dicitur autem hic notorium crimen, quod nulla tergiversatione celari aut regi potest, quip- pe patrum coram populo, vel majori ejus par- te, *can. De manifesta 17. il. q. 1. c. Tua 8. sup. De co- habitat. Clericorum, c. penult. inf. De purgat. Ca- nonica Jul. Clar. in Pract. crim. §. fin. q. 9.* licet al- lias latius pateat notorium, ut in *c. ult. sup. De co- habitat. Clericis*. Non aliter tamen coërebitur si- ne ordine crimen, quàm si Judici circumstantiæ ipsius delicti plenè, perfectè cognitæque sint. Neque enim sufficit, scribente. Canif. in *Summa lib. 4. Tit. 19. §. ult.* Titium v. g. publicè omnibus spectantibus hominem occidisse, ut in eum pœ- na Legis Cornelie animadverti possit; sed ne- cesse est scire, anne defendendi sui causa aut alia ratione motus hominem occiderit, ob quam pœna vel omninò remittenda sit, vel mitiganda, *l. Aut facta 16. D. De pœnis cap. Sicut dignum 6. in princ. inf. De homicidio, Jul. Clar. d. q. 9.* Et hinc Titio tantisper danda dilatio est, donec excep- tiones suas proposuerit & probaverit: nisi fortè criminis qualitas aliud postulet, ut ad condem- nandum & puniendum properari debet, *per tex- tum in l. Si quis filio 6. §. hi autem omnes, D. De injusto, rupto testam. c. Quoniam 10. sup. De filiis presby.* Vide Ant. Gomcl. *var. resolut. Tomo 3. cap. 1. n. 43.*

4. Quantum ad modum atinet procedendi per implorationem officii Judicis, quod duplex sit ejus officium, & qualiter hoc modo procedatur, & an litis contestatio necessaria sit, vel alia judi- cia solennia, partim jam antè diximus, ad *Tit. De officio Jud. Ordinavit*, & videre de his licet Bart. & DD. ad *l. 1. D. De jurisd. om. Jud. Glof. & Ca- nonistas in c. iudicis officium sup. De officio Jud.*

5. Illud postremò & generaliter hic obser- vandum, ut nemo absens judicetur, nisi ex con- tumacia fuerit absens, legibus cum divinis tum humanis id vetantibus, *l. Absentem c. C. De ac- cusat. l. Absentem c. D. De pœnis. can. Accusatores in fine 11. q. 8. & alius. ** 6. Quodque in crimi- nali quoque judicio servandus sit ordo juris, & procedi debeat per litis contestationem, per exceptiones, probationes, &c. ad instar civilis, *c. ult. inf. De purgat. Can. l. 2. C. De exhib. reis, l. Qui accusare C. De edendo*. Eo primum exce- pto, quòd in criminalibus non sit opus apta libelli

libelli conclusionē, imò ne conclusionē quidem ad certam pœnam, quia ea jure comprehensa est. Idque tantum operatur in criminali iudicio, quantum petitio agentis in civili. Et cum jure comprehensa sit; suppleri à Judice potest, qui etiam ob eandem rationem aliter condemnare potest; quàm petitum sit. Wefenb. *ad Tit. D. De accusat. sub num. 12.*

7. Secundò, eo quoque excepto, quòd hic probationes requirantur evidentiores & luce clariores, *l. fin. Cod. De probat.* adèd ut præsumptiones non sufficiant ad condemnandum, *d. l. Absentem D. De pœnis c. Litteras 14. sup. De præsumpt. sed tantum ad absolvendum, Glos in Clement. unica ad V. non volens De homic. præterquam in delictis, quæ non nisi per conjecturas & præsumptiones probari possunt, l. Non omnes 5. §. à barbaris D. De re militari, c. Afferte 1. c. Litteras 12. sup. De præsumpt.*

8. Tertiò, quòd reo defensio permittenda sit, quam vis appareat, justam non subesse, etiam post conclusionem in causa, imò & post sententiam. Quin & si prætermiserit eam reus, potest Judex adsumere personam rei, deque innocentia ejus quærere, *l. Si non defendantur D. De pœnis, l. 1. in fine D. De questionib.* sicuti è diverso, desistente aut impedito accusatore, ex officio accusationem prosequi inchoatam. Imò suat, qui velint, etiam nocentissimum damnari non posse, nisi termino defensionis autè omnia concessio & assignato. Ita latè Wefenb. *d. loco.*

9. Quartò, excipiuntur leviora crimina: item læsæ majestatis & hæresis; in quibus de plano proceditur & cognoscitur, *juxta text. & ibi latius DD. in l. Levia 6. D. h. tit. cap. fin. De hæret. in 6.* In quibus proinde sufficit talis qualis petitio: nec inepta conclusio nocet, quia quod de necessitate non requiritur, id si inepte interveniat, non vitiat actum. Wefenb. *d. loco in fine.*

10. Denique legitime convicto reo; vel idoneis testibus, vel apertissimis documentis, vel iudiciis indubitatis ac luce clarioribus, *d. l. fin. Cod. De probat. junctâ l. Qui sententiam 16. Cod. De pœnis, vel propria confessione, d. l. Qui sententiam, l. Servos 8. Cod. Ad L. lul. de vi publicâ, l. 5. D. de susped. reorum, junctâ l. 1. D. de questionibus, cap. 1. cum multis seqq. ll. quæst. 1.* Quam & a reo, argumentis evidentioribus & indi-

ciis certis oppresso, extorquere Judex potest, quæstionibus adhibitis, *l. Milites 8. §. 1. Cod. De questionib. l. Unus 18. §. 1. & 2. D. eod. Jul. Clar. in Pract. crim. q. 64. & ibid. Bajard.*) mox sententia in eum ferenda est, & executioni mandanda, *l. Cum reus 18. Cod. de pœnis* Interjecto tamen illius temporis spatio, quod ad appellandum conceditur, *l. Adictos 29. & ibi Bart. Cod. De appellat. l. unica D. Nihil novari appellat. interpositis*, aut suspensâ sententiæ per triginta dies, si ipse Princeps vindicari in aliquem severius, contra consuetudinem suam, pro causâ iniquitatis & qualitate, jussit, *l. Si vindicari 20. Cod. de pœnis*; aut si mulier prægnans condemnata fuerit, nam & hujus suspenditur pœna, quoad pariat: cum nec quæstio de ea haberi possit, quoad diu prægnans est, *l. Prægnans 3. D. de pœnis.*

Non impleta aut derelicta accusatione, reus absolvitur, & accusator pœnam talionis, aut alias incurrit. Quibus autem modis non impleatur, tradit Wefenb. *d. loco n. 16.*

TITULUS II.

De Calumniatoribus,

1. Quid sit Calumnia, & quis Calumniator.
2. 3. Quis Prævaricator & Tergiversator.

1. **C**UM Reipublicæ expediat, non minus curare operam, ne quis calumniis & falsis criminibus operetur, quam ne crimina moneant impunita, idèd circa iudiciorum criminalium ingressum videndum quoque fuit de calumniatoribus Accusatorum & denuntiatorum temeritas malitiæque tripliciter deprehenditur seu triplex est: vel enim calumniantur, vel prævaricantur, vel tergiversantur.

Calumniari est falsum crimen scienter & dolo malo intendere, *l. 1. §. 1. D. Ad SC. Turpil. l. Athletas §. calumniator D. de his qui not. infamia.* Unde Calumniator dicitur, qui falsum crimen scienter & dolo malo intendit seu proponit. Talisque præsumitur eo ipso, quo crimen intentatum non probavit, *§. 2. & ibi Ab-*